

BIZKAITARRAI
BIZKAIERAZ
68n. ZENBAKIA
IRAILLA
1983

BILBO URIA

GABIREL MANTEROLA, OLERKARI

GIZONA

Gizona ez da jatez bakarrik bizi, ezta itzez bakarrik be. Ba-dira beste jardun batzuk oindiño gizonari barne-bizia iraunazoteko erabili oi ditugunak. Nor bik —adiskideak ba'dira batez be— noizik beinka alkarri egiñiko ikustaldiak ez ete dira bizi emoilie, bizkortzaille bikain? Orrela egiten geuntson guk alkarri, Gabirel-ek eta nik, a Zeanuri'n eta ni emen Larra-n bizi izanik; gaur ni joaten nintza-kon ara eta biar bera etortzen jatan ona, autu gozotan alkarri bizia ezarten. Literaturaz izan oi zan geienbat gure al-karrizketa. Oso jakintsua zan Manterola. Eta nik esango neuskizu, niretzat beñik-bein, etzala norbere jakituria merke saltzen dabenen artekoa.

Nik, nere V-garren «Euskal Literatura»n, aren fitxa egiterakoan, onan idatzi neban: «Langille zail, nekegaitz eta euskaltzale trebe. Apaiz ona, ta apaizgoari dagozkion eginkizunai gaztetatik lotua, Kristoren itza ta Jaungoikoaren erreñua, lumaz ta mingaiñez —autortegian atan bezabalduta arimetañ bizi-azten alegiñak alegin egiñikoa. Gaur bertan, 86 urte bizkar gain daramazkin arren, ortan ari izana. Euskaltzale eredugarria, euskeraren onerako batzar guztietara jo oi zuen beti, bere agiriz ta solasez batzarkideak poztu, azkar-azi ta indarra eman naiean».

Zeanuri'n, lurrez, giroz ta gizasemez eder dan euskal erri txukunean jaio zan Manterola, 1890-3-17-an. Umetan bere errian azi ta ikasia dogu, goraso Jainko-zale ta langilleen magalpe arduratsuan. Gero, eliz-deiak bultz-eraginda, Galdako'n bere osabeagaz ikusi zituan latin iru urteak. 1905'tik 1913'ra, iru urte Filosopi ta bost Teologi ikasten egin zituan, 1914'an eliz-gizon egiñik, Prudentzio Melo Gasteiz'ko gozain jaunaren esku ezartez abade egin zan.

Abadetza artu besterik ez, Eibar'ko apaiz-laguntzaille ta moja kapellau izantatu eben. Ementxe bizi izan zan, arima-arloan buru-belarri sartua, eta euskal idazlaritzan lanik asko egiñez, 1936'ra arte, orduko gerra mingotsa sortu arteño. Garai aretan Ingalaterra'ra jo eban, Eusko Jaurlaritzak bialduta, ume-talde batekin, Bizkaiko eta inguruetakoa umetxo areik zaindu egizan. An egon zan ondoren, leenengo umetxoen ardura izanik eta gero arimazaintzan, izlari ta autorle, 1948'ra arte. Urte onetan biurtu zan Euskalerrira ingles izkuntzaz eta ainbat liburuz jabetua.

Arrezkero Zeanuri'n bizi izan zan, elizan abadeai lagunduz eta etxean einbat euskal lan osotuz. Zeanuri'n ber-

ton il zan 1977-7-6'an. Urrengo egunean ospatu ziran eliz-kizunak Andra Mari elizan, arratsaldeko 7,30'etan. Juan Mari Uriarte gotzain ordeak euki zituan mezea eta itzaldia, ainbat eliz-gizonek lagunduta. Erri osoak beteten eban elizea. An ziran Euskalerriko idazle punterengoak, Euskaltzaindia buru zala. Euskaltzain urgazle zan.

EUSKAL IDAZLE

Umetatik dakargu bakotzak geure deia, edo-ta ontar-naiz artarako trebetasun aparta. Eta ori izaten da, naizta beste lan eta ogibideko arazo batzuetan buru-belarri ondo sartua izan, guri berarizko poza ta atsegiña dakarskuna, bizitzako ordu larri ta latzetan sarri. Geure «zorakeritxo» deritxogu orri. Eta alan da, izan be.

Manterola, bere eliz-ardurazko lanai amaia emon ondoren, beti ta bizkor idatz-arlorra joian. Bizitz osoan erabili euskun luma eskuan. Ikasle zala asi zan idazten, euskeraz batez be. Eibar'en egoala eta Zornotza'n «Jaungoiko-Zale» apaiz bazkuna sortu barri, bere «Jaungoiko-Zale» aldiskariaz, emen ekin eutson iñoiz be aspertu barik, idazteari eta gero asteroko biurtu zanean «Ekin»en. Zenbaki bakotxean bi ta iru artikulu agertzen dira gai askotaz idatzitako lanak, G. Manterola'renak nunbait. Izen-orde asko erabili zituan lanetan: «Gama», «Mitarga», «Urigoitia», «Gabirel», »G.»... Gerra aurretik eta ostean egunero-ko ta aldizkari oneitan beintzat idatzi ebazan lanak: «Euzkadi», «Zeruko Argia», «Yakintza», «Argia», «Karmel», «Olerti», «Agur»...

Ugaria zan, esan dogunez, Manterola'ren luma. Liburu lez ez eban, prosaz beintzat, askorik argitaratu. Baiña, euskal idazle lez, or-emen sakabanaturik itxi euskuzan lanak ez dira gitxi. Itzulpen asko burutu ebazan, bai euskerara eta bai erderara, inglesetik eta prantsesetik. Mateo Muxika'ren gotzain-idazkiak eta Morcillo'ren banaka batzuk berak euskeraratuak dira, bizkaieraz ain zuzen.

OLERKARI

Olerkia ederra da-ta, olerkariak be egiazko olerkari izateko, arima eder baten jabe izan bearra dauko. Arima-

ren edertasuna naitaezkoa da. Zergaitik? Lauaxeta'k onela: «Arima ederra ez dutenak gauza oroen lillurarik ez dezakelako azaldu». Itz mee ta neurtuak, bai, baiña besterik ez. Eta olerkariak diñotse: «Olertia sentitzen baiño len, ura bizi izaten ikasi dezagun, geronek bizi izan ez degunik, ezin esan dezakegu txukunki. Ertilari trebeak baiño lenago gizon onak nai ditugu, ontasuna utsik baita elertia. Nork beraren gogoia ederrez ez badu janzten, azaletiko ikusgarriak nola egingo ote dira ziztada edo zirrara».

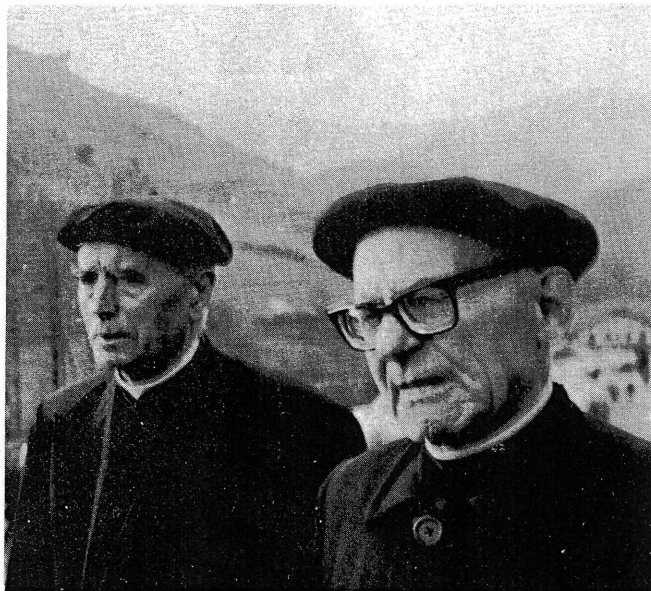
Ez kendu, mesedez, pixurik itzoi. Errazoiz zamatuak bait dituzu. Gure Manterola olerkariari egoki ta ondo yatorkozanak. Arima eder baten jabe zalako, eder utsitu eban bere barrua, bertsozko sorpen ugari, bikain, sakonetan. 1921'an 113 orrialdeko liburu bat, «Goi-izpiak» eritxona eskiñi euskun, eta sarreran onela iñoan: «Giza-biotzak yoranez beragandu gura dituan Egia ta Zorunak, ludi onetako gauzetan susterrrik eztauke; eguzkiaren izpi be-roen antzera goitiko igaliak dira; norberagandu gura dituanak, ba, nai ta nai ez adimen-biotzak goirantz yaso bear. Auxe dala-ta, gai onetzaz, urte bi oneitan egin dituan itz-neurtu geyenak, aizkidetasunak bultzatuta, egilleak idaztitzo onetan esitu dituanean, GOI-IZPIAN izentzat ezartea otu yako».

Gure inguruko gauza guztiak be «eder sortu ziran—diño Lauaxetak— Jainkoaren laztanez, aren begiak unkitzen duena zoragarria dalako. Zeruko ats samurrak zaintzen ditu ezilkor izaki guztiak, ustelkorrak diran aren... Ludiko gauzak ederrak izaki, oek kopiatzeko arimak ere ederrak izan bear du. Loi dan ispilluak nola erakutsiko digu edertasunaren antza? Gure arima ispillua baiño ez degu.geuregan antzeztuteko gauza orok egiña. Beraz, garbi bego».

Dudamuda bage esan daikegu, ba, Manterola'ren lumatik urtendako guztia ederra dala, naiz prosaz naiz itz-neurtuz biribildua. Goian aitaturiko liburua agertu zanean, kritikalarik batek onan agertu eban bere eritxia: «Jaungoikoa ta euskera benetan maite dituezenentzat guztiz egoki ta atsegingarriak dira *Goi-izpiak*. Izker garbi ta leunezko lorez apaindurik eskeintzen zaizkigun neurtitz auek entzumena atsegindua biotza berotu, ta burua goi-argiz beterik uzten dute» (*J. B. Deya*, 1923, 350 or.).

Nik ez diñot Lizardi, Lauaxeta ta Orixe'ren maillako, goi-maillako olerkari danik gure Gabirel, baiña ez daust iñork ukatuko olerkari arin, sakon eta atsegiña danik. Eliz-gizona izan zan, Jainko-zale sutsua, arimak eta erria, benetan maite ebazana; kutsu ori dariola osotuak izan bear, nai ta ez, aren koplak. Ona lan au idatzi nairik nabillelea esku artera jatan «Ber-piztu da» deritxon olerki au, 1957'ko jorrraillean «Zeruko Argia»'n datorrena; irakur egizu; bederatzi aapaldi ditu, eta emen dozuz sei:

Poztu gizona! Poztu barrendik!
eldu da egun alaya,
Kristo'k biztuaz lortu daualako
eriotzaren amaya.

ADISKIDE AUNDI BI:
Manterola ta Barandiaran.

Oben estuntzak urratuteko
il zan lotsariz Gurutzean,
bere bizia geugandu daigun
illen artetik biztu zan.

«Non dok, eriotz, ire eztena?
Non yagok ire garaitza?
Non dozak ire arrokeriak?
Non yagok ire ayotza?»

Zetan dok ire nausitasuna?
Nor dok gaurgandik menpeko?
Kristo'k biztuaz ondatu au bein,
ondatu bein ta betiko!

Gaurtik aurrera, gizaldi orok
alaitasunez beterik,
esan leikio eriotzari:
«Ez yaukuk ire bildurrik!».

Bake ta poza, zorion, aintza,
Kristo'k berpiztez dakarsku;
«aragiaren biztuerea»
biotzez autortzen dogu.

Mueta askotariko gaiak dantzatzen ditu, sakon eta bizkor. Izkuntza aldetik ez dau utsik, ez joskeran, ez neurkeran bertsoz diarduanean. Nekearen nekea bear da gero, itz-neurtu barruan gogapen trinkoak eta biotz-zirrara bi-ziak mugatu ta eder jarteko. Gaur, neke orri muzin egiñik, bertso zurira jo oi dau eskok. Zein bide jatorrego?